

Vergaderjaar 2015–2016

34 109

Bundeling en aanpassing van regels op het terrein van cultureel erfgoed (Erfgoedwet)

B

VOORLOPIG VERSLAG VAN DE VASTE COMMISSIE VOOR ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP¹

Vastgesteld 15 september 2015

1. Inleiding

De leden van de **CDA**-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van het onderhavige wetsvoorstel. Mede naar aanleiding van de behandeling in de Tweede Kamer en de reacties naar aanleiding daarvan hebben deze leden een aantal vragen.

De leden van de fracties van **D66** en de **PvdA** hebben met belangstelling kennisgenomen van het wetsvoorstel met betrekking tot regels op het terrein van cultureel erfgoed (de Erfgoedwet). Hoewel het wetsvoorstel met algemene stemmen in de Tweede Kamer is aanvaard en een aantal van de in de maatschappelijke discussie over het wetsvoorstel naar voren gekomen tekortkomingen van het oorspronkelijke voorstel is weggenomen, blijft ten aanzien van de regeling van de procedure met betrekking tot vervreemding van cultuurgood toch een aantal vragen en wensen over. Juist de laatste tijd heeft de verkoop van museale bezittingen – of plannen daartoe – veel verontruste en verontwaardigde reacties met zich meegebracht en potentiële schenkers van erfgoed afgeschrikt. Voor hen was de overheid nooit zozeer de nieuwe eigenaar van hun bezit, maar de zorgvuldige beheerder van wat voortaan voor iedereen te zien zou zijn. Dat vraagt om grote voorzichtigheid en goede waarborgen op het moment dat vervreemding van cultureel erfgoed een optie wordt. Dat is de achtergrond en het doel van de vragen die de leden fracties van D66 en de PvdA hebben ten aanzien van paragraaf 4.2 van het wetsvoorstel. De leden van de fractie van de **VVD** sluiten zich bij deze vragen aan.

¹ Samenstelling:

Nagel (50PLUS), Hermans (VVD), Ten Hoeve (OSF), Huijbregts-Schiedon (VVD), Koffeman (PvdD), De Vries-Leggedoor (CDA) (*voorzitter*), Beuving (PvdA), Ganzevoort (GL), Martens (CDA), Sent (PvdA), Van Strien (PVV), Bruijn (VVD), Gerkens (SP), Kops (PVV), Van Apeldoorn (SP), Atsma (CDA), Bikker (CU), Van Hattem (PVV), Köhler (SP), Krikke (VVD), Nooren (PvdA), Pijlman (D66), Rinnooy Kan (D66), Schalk (SGP), Schnabel (D66) (*vice-voorzitter*)

De leden van de fractie van de **SP** hebben kennisgenomen van het wetsvoorstel. Zij hebben nog enkele vragen.

De leden van de fractie van de **ChristenUnie** hebben met belangstelling kennisgenomen van het voorstel tot bundeling en aanpassing van regels op het terrein van cultureel erfgoed (Erfgoedwet). Het voorstel geeft deze leden aanleiding tot het stellen van enkele vragen. De leden van de fractie van de ChristenUnie onderschrijven het grote maatschappelijke belang van het Nederlandse erfgoed en delen daarom de inzet van de regering om te komen tot een regeling voor een zorgvuldige omgang met het culturele erfgoed. Het erfgoed bepaalt de historie van ons land en de historie van regio's en plaatselijke gemeenschappen, waaraan we onze identiteit ontleen. Door een zorgvuldige omgang met het erfgoed hopen deze leden dat toekomstige generaties evengoed kunnen genieten van de schatten uit het verleden, er hun identiteit aan kunnen ontleen en zich hierdoor geïnspireerd weten.

Met belangstelling hebben de leden van de fractie van de **SGP** kennisgenomen van de Erfgoedwet. De leden van deze fractie hebben enkele vragen, met name in het kader van de verantwoordelijkheid van monumenteneigenaren.

2. Beheer van collecties en monumenten

De leden van de **CDA**-fractie vragen de regering om een verduidelijking van het begrip «minimale onderhoudsniveau» in relatie tot onder andere kerken. In het onderhavige voorstel wordt (artikel 2.6, lid 5, Rol Minister van OCW) gesteld dat de Minister alleen om niet en zonder belastende voorwaarden cultuurgoederen of verzamelingen aan kan nemen namens de staat. De leden van deze fractie vragen zich af hoe de financiële verplichting tot goed onderhoud dan is geregeld. Hoe is de weigeringsgrond naar aanleiding van amendement nr. 36 verankerd in dit artikel?

De leden van de **SGP**-fractie leggen de volgende vragen aan de regering voor. Waarom wordt een definitie van normaal onderhoud inzake monumenten ingevoerd, terwijl deze in de Erfgoedwet niet wordt toegepast? Klopt het dat deze definitie geen gevolgen heeft voor eigenaren, gezien het feit dat het wetsvoorstel geen verplichting tot normaal onderhoud kent? Hoe verhoudt de instandhoudingsplicht van eigenaren zich tot de norm uit de jurisprudentie dat een eigenaar een monument niet actief of passief mag verwaarlozen? Kan de regering bevestigen dat het behoud van een monument niet verder gaat dan de situaties waarop met passieve of actieve verwaarlozing gedoeld wordt?

3. Aanwijzing als beschermd erfgoed

3.1 Aanwijzing van monumenten en archeologische monumenten

De leden van de **CDA**-fractie vragen aandacht voor artikel 3.1 (Aanwijzing rijksmonument) in het onderhavige voorstel. Deze leden zijn vooral benieuwd waarom de Minister alleen met overheden in overleg treedt voor aanwijzing tot rijksmonument en bij kerken ook met de eigenaar van de kerk, maar niet per definitie met de eigenaar van andere potentiële rijksmonumenten.

3.2 Aanwijzing van cultuurgoederen en verzamelingen

De leden van de **CDA**-fractie wijzen op artikel 3.7, lid 4, sub a (aanwijzing als beschermd cultuurgoed of beschermde verzameling). Wat is de regering voornemens te doen met goederen die aan de criteria voldoen

en die zich niet in Nederland bevinden? Deze leden vragen de regering waarom dit aspect ogenschijnlijk buiten beschouwing wordt gelaten. Ten slotte vragen deze leden de regering wat bij aanwijzing door de Minister zelf de compensatie tot verplicht onderhoud op een «normaal niveau» richting de eigenaar van dergelijke goederen is. Het lijkt deze leden van belang dat ook op dit punt meer duidelijkheid wordt gegeven aan de betrokkenen.

3.3 Stads- en dorpsgezichten

De wet geeft de Minister de mogelijkheid een instructie te geven aan een gemeente inzake een beschermd dorps- of stadsgezicht, zo constateren de leden van de **SP**-fractie. Kan de regering uitleggen wat dit precies inhoudt? Wat is een instructie en in welke gevallen zou het instrument gebruikt kunnen gaan worden? Wat waarborgt de Minister hiermee?

3.4 Ensembles

Met het amendement op stuk nr. 41 zijn de ensembles toegevoegd aan de wet. Onduidelijk voor de leden van de **SP**-fractie is echter wat nu de juridische status is van de ensembles. Is de regering van mening dat de ensembles nu dezelfde bescherming hebben als het overige cultureel erfgoed? Graag ontvangen de leden van de **SP**-fractie een toelichting.

4. Bescherming van erfgoed

Het is de leden van de **CDA**-fractie nog onvoldoende duidelijk of de voorgestelde wet inderdaad voldoende bescherming biedt om ongewenste vervreemding van cultuurgoederen of collecties te voorkomen. Door de Vereniging Rembrandt, het Prins Bernhard Cultuurfonds en anderen is deze zorg naar voren gebracht en graag willen de leden van de **CDA**-fractie van de regering horen op welke wijze deze wet de zorg over ongewenste ontwikkelingen kan tegengaan of voorkomen. Ook met het oog op kerkelijk cultureel erfgoed zijn vergelijkbare zorgen geuit omdat het voorliggende wetsvoorstel onvoldoende waarborg zou bieden tegen vervreemding van de tot een interieurenssemble behorende onderdelen. Kan worden verduidelijkt dat deze zorg onterecht is en dat het wetsvoorstel hierin wel voorziet? Kan de regering eveneens garanderen dat ook kunst van lokaal of regionaal belang voldoende wordt beschermd middels de werking van het voorstel?

Is de regering het eens met de leden van de fracties van **D66** en de **PvdA** dat wanneer er in de aanhef van paragraaf 4.2 sprake is van «een cultuurgoed van Staat, provincie, gemeente of ander publiekrechtelijke rechtspersoon» in het meteen daarop volgende artikel 4.17, lid 1 (en vervolgens in lid 3 en 4) ook het bestuur van een publiekrechtelijke rechtspersoon gehouden is een voorgenomen besluit tot vervreemding op een door de Minister aangewezen wijze bekend te maken?

In artikel 4.17, lid 3 wordt het voor vervreemding aangemerkte cultuurgoed verbonden met de vraag of het betreffende cultuurgoed «van bijzondere cultuurhistorische of wetenschappelijke betekenis is en onvervangbaar en onmisbaar voor het Nederlands cultuurbezit». De leden van de fracties van **D66** en de **PvdA** zouden graag van de regering willen weten of «Nederlands» hier als «nationaal» gelezen moet worden of dat het hier eerder om een geografische aanduiding gaat, die ook op «onmisbaarheid» in lokale, regionale of institutionele zin kan duiden. Gemeenten, waterschappen of universiteiten hebben cultuurgoederen in bezit die in hun context onvervangbaar en onmisbaar zijn. Is de regering het met de leden van de fracties van **D66** en de **PvdA** eens dat het juist in

de geest van de wet is om in het geval van zich in publiek bezit bevindend erfgoed niet het accent te leggen op de vrijheid van handelen van de eigenaar, maar op de beschermwaardigheid van het cultuurofgoed zelf? Artikel 3.9 geeft de Minister immers de mogelijkheid ook bezittingen van een particuliere eigenaar onder bepaalde voorwaarden tot «beschermd cultuurofgoed» te verklaren.

Het valt de leden van de fracties van D66 en de PvdA op dat artikel 4.18 in geval van een voorgenomen vervreemding van een cultuurofgoed de beslissing om een commissie van onafhankelijke deskundigen in te stellen geheel aan de discretie van de betrokken overheden en publieke rechtspersonen overlaat. Zou het niet de voorkeur verdienen de instelling van zo'n commissie verplicht te stellen en het betreffende advies ook altijd publiek te maken? Artikel 4.21 voorziet alleen in een melding aan de Minister in geval de commissie negatief adviseert over vervreemding. Dat sluit een besluit tot vervreemding overigens in het geheel niet uit. In vervolg op de publicatie van het advies en een voornemen van de publieke eigenaar om tot vervreemding over te gaan zou er voor belanghebbenden, met name organisaties die ten aanzien van behoud van het cultureel erfgoed bewezen het publieke belang te vertegenwoordigen, ook de mogelijkheid moeten zijn om een laagdrempelige bestuursrechtelijke procedure tegen vervreemding van een bepaald cultureel erfgoed aanhangig te maken. De leden van de fracties van D66 en de PvdA vernemen graag van de regering of zij ruimte wil geven aan deze democratische ondersteuning van de betrokkenheid bij het cultureel erfgoed. De leden van de fractie van de **VVD** wensen dezelfde vragen te stellen.

In de wet wordt er veel verantwoordelijkheid gelaten aan de lokale overheden. Alhoewel deze autonomie begrijpelijk en logisch is, immers niet overal is de rijksoverheid voor nodig, constateren de leden van de fractie van de **SP** dat de kennis en kunde op het gebied van cultureel erfgoed bij de gemeenten verschillen. Met name bij archeologische vondsten kan dit leiden tot onnodige kosten, of erger: verkeerde procedures. Omdat het niet zinnig en nodig is om in alle gemeenten een deskundige op dit gebied aan te stellen, loopt men het risico dat in verschillende gemeenten het wiel opnieuw wordt uitgevonden. Acht de regering het denkbaar dat zij de VNG vraagt algemene richtlijnen op te stellen, welke de gemeenten houvast bieden bij de omgang van het cultureel erfgoed?

Is het juist dat de regels voor onttrekking gelden voor het rijk, de provincies en de gemeenten en niet voor de andere publiekrechtelijke instellingen? En indien dit zo is, waarom is dan hiervoor gekozen? Is het niet zo dat bij de onttrekking het erfgoed leidend moet zijn en niet de eigenaar? Graag ontvangen de leden van de SP-fractie de visie van de regering hierop.

De regering hanteert het goede principe dat vele ogen meekijken bij de uitoefening van de wet. Terecht, want het veld kent vele kundige organisaties en mensen. Dit maakt het toezicht voor de rijksoverheid ook eenvoudiger. De leden van de SP-fractie begrijpen daarom niet zo goed waarom de regering er niet voor gekozen heeft dat deze private partijen zich op een laagdrempelige wijze kunnen mengen wanneer een in hun ogen onterechte onttrekking dreigt. In de Tweede Kamer haalde een amendement hiertoe net geen meerderheid. De wens blijft echter onverkort staan. Is de regering bereid om te bezien op welke wijze de positie van private partijen op dit gebied versterkt kan worden?

De leden van de fractie van de **ChristenUnie** vragen om inzichtelijk te maken welke verschillen er in het oorspronkelijke wetsvoorstel waren in de voorgestelde procedure ter bescherming van openbaar kunstbezit bij de verschillende overheden en publiekrechtelijke organisaties (paragraaf 4.2). Zij vragen wat de grondslag is voor deze verschillen en of amendement nr. 21 (Pechtold en Dik-Faber) een volledige gelijkstelling bewerkstelligt.

Het huidige wetsvoorstel biedt in geval van vervreemding niet de mogelijkheid tot bezwaar en beroep door belanghebbenden om de onttrekking van kunst aan het openbaar kunstbezit bij de bestuursrechter te toetsen. Deze leden vragen waarop de regering baseert dat de voorgestelde zelfregulering voldoende bescherming biedt en zal blijven bieden. Deze leden wijzen op de zorgen van Vereniging Rembrandt dat het risico op onwenselijke vervreemding van belangrijke cultuurobjecten alsnog plaats kan vinden, ondanks de voorgestelde regeling. Zij vragen de regering om te omschrijven welk belang ze hecht aan de inzet van particuliere organisaties voor het behoud van het culturele erfgoed en hoe de zorgen bij dit wetsvoorstel in kaart zijn gebracht.

5. Archeologische monumentenzorg

De mogelijkheid bestaat dat gemeenten op grote archeologische schatten stuiten, zo stellen de leden van de **SP**-fractie vast. Deze vallen dan onder de lokale verantwoordelijkheid, terwijl de waarde nationaal of zelfs internationaal van groot belang is. Dergelijke grote projecten verdienen in de ogen van de leden van de fractie van de SP de steun van de rijksoverheid. Dat kan door middel van regie, maar ook door de oprichting van een nationaal fonds waarop aanspraak gemaakt kan worden door lokale overheden in deze gevallen. Een dergelijk fonds zou overigens ook prima privaat kunnen worden gevuld, zolang de regie maar op rijksniveau aanwezig blijft. Hoe kijkt de regering hier tegenaan?

De leden van de fractie van de **ChristenUnie** wijzen op het belang van het in stand houden van het lokale en regionale erfgoed als mededragers van de identiteit van de betreffende gemeenschap. Zij zijn verheugd dat de wet in dit opzicht ook uiting geeft aan die waarde door te spreken over de mogelijkheid van een gemeentelijke of provinciale erfgoedverordening. Zij merken op dat het beleid momenteel ook anderszins tot uitdrukking komt, bijvoorbeeld in bestemmingsplannen. Deze leden vragen op welke wijze de regering overlegt met de decentrale overheden om inderdaad het gewenste doel te bereiken. Zij vragen bovendien of met de huidige aanpassingen van de wet en beleidsmatige toezeggingen er als gevolg van deze wet nog risico's zijn dat gemeentelijke archeologische diensten niet langer kunnen voortbestaan. Hoe is inhoudelijke kennis binnen gemeenten voor de uitoefening van wettelijke taken gewaarborgd? Vindt de regering dat hierbij academische deskundigheid een vereiste is? Deze leden hebben vernomen dat bij een derde van de gemeenten niet duidelijk is of en hoe archeologische kennis wordt betrokken. Deze leden vragen of de instructieregels tot behoud van het culturele erfgoed hier voldoende waarborgen voor bieden en zien dat graag toegelicht.

6. Overig

6.1 Archeologische monumentenzorg

De leden van de fractie van de **ChristenUnie** vragen om een nadere toelichting op de implementatie van het Verdrag van Valletta (Malta), in het bijzonder waar het gaat om artikel 9 met betrekking tot de publiekseducatie en publiekscommunicatie. Zij begrijpen dat de regering van

mening is dat deze zich niet door wetsartikelen laten voorschrijven, maar vooral hun doel bereiken wanneer zij onderdeel zijn van een bewustzijn van de waarde van ons erfgoed. Deze leden merken op dat het doel van het bewustzijn van de waarde van ons erfgoed juist bereikt wordt door publiekseducatie en publiekscommunicatie en dat dit ook de strekking is van het genoemde artikel. Zij zien daarom graag nader toegelicht waarom niet gekozen is voor implementatie. Bovendien vragen ze op welke wijze, ook in financieel opzicht, uitvoering aan dit artikel wordt gegeven.

6.2 Mobiel erfgoed

In de Tweede Kamer is uitvoerig gesproken over het mobiel erfgoed. Moties hierover (nr. 33 en nr. 47) kregen brede ondersteuning. Graag zouden de leden van de fractie van de **SP** weten hoe de regering uitvoering gaat geven aan deze moties. Lukt het om de gevraagde informatie voor 1 januari 2016 voorhanden te hebben?

6.3 Immaterieel erfgoed

De leden van de fractie van de **ChristenUnie** lezen behartigenswaardige woorden in de memorie van toelichting over de instandhouding van het immateriële erfgoed. In de wettekst is daar echter geen weerslag van te vinden. Welke overwegingen hebben er toe geleid om het immateriële erfgoed niet als zodanig in het wetsvoorstel te benoemen? Heeft de regering voornemens tot aanpassing van de wet nadat het Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed een nationale inventaris heeft opgesteld? Zo ja, op welke termijn zijn deze te verwachten en zo nee, waarom niet?

De leden van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zien de reactie van de regering – bij voorkeur binnen zo spoedig mogelijk – met belangstelling tegemoet.

De voorzitter van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
De Vries-Leggedoor

De griffier van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
Bergman